

Doğal Öğretimin Özellikleri

Doğal öğretimin dört temel özelliği bulunmaktadır.

Doğal öğretim sürecinde bu dört temel özelliğin uygulamalara yansıtılması **öğretim sürecinin başarılı ve etkili** olması için önemlidir.

Doğal Öğretimin Özellikleri

Çocuğun liderliğinin ve ilgisinin izlenmesi

1

Rutin, etkinlik ve geçişlerin öğretim ortamı olarak kullanılması

2

Çevre ve davranışla doğal ve anlamlı bir ilişki içinde olan etkinlik, nesne ya da oyuncakların doğal pekiştireç olması

3

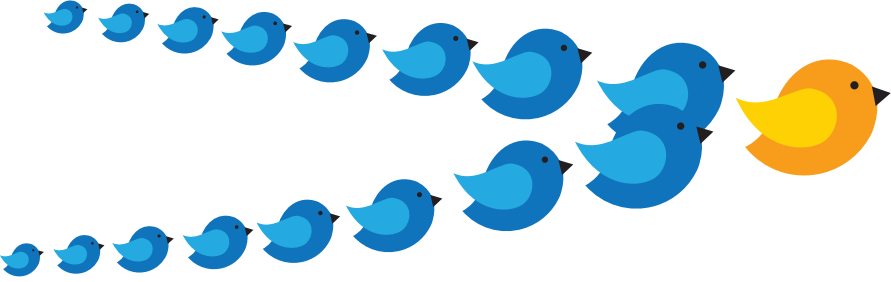
Genellemenin sağlanması: Öğretimin farklı ortamlarda, farklı durumlarda ve farklı bireylerle gerçekleştirilmesi

4

1. Çocuğun Liderliğinin ve İlgisinin İzlenmesi

Öğretimde çocuğun ilgisinin ve motivasyonunun dikkate alınması gerektiği doğal öğretim sürecinin en önemli özelliklerinden biridir.

Bu konuya yönelik gerçekleştirilen araştırmalar, çocukların ilgi duydukları veya yüksek düzeyde motivasyon gösterdikleri durumlar ya da etkinliklerle doğrudan bağlantılı bir şekilde sunulan öğretim sürecinin başarılı sonuçlar sağladığını göstermektedir (Koegel ve Koegel, 1944; Pretti-Frontczak and Bricker; 2004). Burada önemli olan nokta, çocuk için belirlenen amaçlara etkili bir şekilde ulaşmak için yetişkin tarafından çocuğun ilgi ve merakının dikkatlice gözlemlenmesi ve çocuğun liderliğinin izlenerek ilgili becerilerinin desteklenmesidir. Bu durum yetişkinin iyi bir gözlemci olmasını gerekli kılmaktadır.

1 Çocuğun ilgisinin ve merakının dikkatli bir şekilde gözlenmesi

2 Çocuğun liderliğinin takip edilerek ilgili becerilerinin desteklenmesi

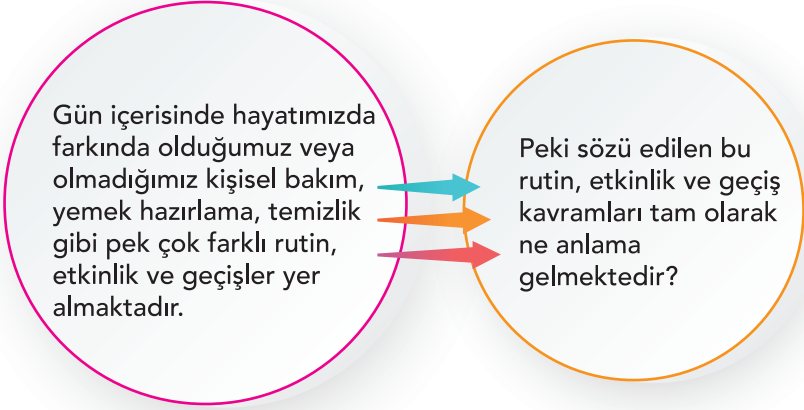
Bu iki temel nokta; başarılı bir öğretim süreci ve çocuk için belirlenen amaçlara etkili bir şekilde ulaşmak için büyük önem taşımaktadır.

Nitekim doğal öğretim sürecinin temelinde çocuğun ilgisini, liderliğini izleme ve uygun yanıtlar verme yer almaktadır.

Ayça öğretmen, öğrencilerinin ilgilerini ve liderliğini takip eden ve bu anları öğretim fırsatlarına dönüştürmeyi başaran bir öğretmendir. Bunun için öğrencilerini iyi bir şekilde gözlemlemekte ve onların gelişimlerine uygun yanıtlar vermektedir.

2. Rutin, Etkinlik ve Geçişlerin Öğretim Ortamı Olarak Kullanılması

Rutin Nedir?

Rutinler; yaşamsal öneme sahip olan, gün içerisinde katılmak zorunda olduğumuz ve her gün tekrar edilen etkinlikleri içermektedir. Bu etkinliklere katılım çoğu zaman zorunludur ve yaşamın doğal bir parçasıdır. Yemek yemek, tuvalet, temizlik, beslenme, okula geliş-gidiş, giyinme gibi etkinlikler gün içerisinde yaşadığımız rutinelere örnek olarak verilebilir.

Sizin de bildiğiniz gibi, okul öncesi eğitim kurumlarında her sınıfın kendine özgü okula geliş-gidiş, beslenme, tuvalet ve temizlik zamanı gibi rutinleri vardır. Ayrıca her rutinin kendi içerisinde de rutin basamakları bulunmaktadır. Örneğin; beslenme saati günlük bir okul rutini iken, beslenme saatinin de kendi içerisinde tabakların, bardakların, kaşık ve çatalların dağıtılması, suların bardaklara doldurulması vb. rutinleri yer almaktadır. Başka bir örnek verecek olursak; okula geliş günlük bir rutin iken, bu rutinin kendi içerisinde çanta hazırlama, önlük giyme, palto ve ayakkabı giyme vb. rutin basamakları vardır. Bu günlük rutinler ve rutinlerin içerisindeki basamaklar çocuk, aile ve eğitim kurumuna göre farklılık gösterebilmektedir.

Günlük planda yer alan akademik/sosyal etkinlikler dışında kalan diğer etkinlikler de rutin olarak görülebilir. Örneğin, doğum günü kutlamaları ya da özel paylaşım alanları gibi zamanlar da rutinler içerisinde yer alabilir.

Etkinlik Nedir?

Etkinlik, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan ve günlük plan doğrultusunda belli zaman aralıkları ile gerçekleştirilen aktivitelerdir.

Türkçe, müzik, sanat, fen, matematik, oyun etkinlikleri gibi etkinlikler okul öncesi eğitim kurumlarında yer verilen etkinliklere örnek olarak verilebilir.

Uygulamada yukarıda sözü edilen etkinlikler farklı şekillerde (bireysel, küçük ya da büyük grup) planlanabilmektedir. Buna ek olarak; etkinlikler yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış uygulamalar şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Yapılandırılmış etkinlikler öğretmenin baskın rol aldığı ve ne yapılacağı önceden belli olan yani kuralların önceden belirlendiği etkinlikler iken, yarı yapılandırılmış etkinliklerde öğretmenin yönlendirmesi daha azdır ve bu etkinliklerde değişiklikler için esneklik vardır. Yapılandırılmamış etkinliklerde ise öğrencinin serbest seçimi söz konusudur. Bu etkinliklerde öğretmenin kısmi yönlendirmesi olabilir ya da hiç yönlendirmesi yoktur.

Türkçe, okuma-yazmaya hazırlık, matematik etkinlikleri gibi akademik etkinlikler genellikle öğretmenin yönlendirdiği yani yapılandırılmış; müzik, sanat ve fen etkinlikleri yarı yapılandırılmış; serbest oyun ise yapılandırılmamış etkinlikler şeklinde planlanabilmektedir.

Gerek yapılandırılmış, gerek yarı yapılandırılmış, gerekse yapılandırılmamış olan ve gün içerisinde meydana gelen tüm farklı etkinlikler doğal öğretim süreci için pek çok fırsat sunar. Örneğin, serbest oyun etkinliğinde çocuklar kendi ilgi ve merakları doğrultusunda oyunlarını bağımsız olarak seçebilirler ve çocukların kazanması gereken amaçlar bu etkinlikler içerisine doğal bir şekilde gömülebilir. Gerçekleştirilen deneylerle çocuklara deneme-yanılma fırsatı veren, öğrencinin daha aktif olduğu fen etkinlikleri doğal öğretim anları olarak kullanılabilir. Bunun dışında okuma-yazmaya hazırlık, matematik gibi akademik etkinliklerde de öğretmen çok baskın rol oynamak yerine çocukların ilgi ve liderliklerini takip ederek çocuklar için doğal ve anlamlı öğretim fırsatları yaratabilir. Bu fırsatları yaratmak ise eğitimcilerin yaratıcı düşünmesini ve doğal öğretimi bir felsefe haline getirmesini yani içselleştirmesini gerekli kılmaktadır.

Okul öncesi dönemde oyun, günlük etkinlikler içerisinde çocuklara pek çok öğrenme ve öğrenilen bu becerileri pekiştirme fırsatı sunan, çocuklar için en önemli doğal etkinliklerden birisidir; çünkü oyun etkinliklerini çocuklar kendi ilgi ve meraklarına göre bağımsız olarak seçmektedirler. Dolayısıyla bu etkinlikler çocuklar için doğal ve anlamlı ortamlardır.

Burada üzerinde önemle durulması gereken nokta, doğal öğretim sürecinde çocuk için **“etkili ve kalıcı öğrenme”** sağlayacak ortamların oluşturulması gerektiğidir. Bunun için mevcut doğal ortamda meydana gelen tüm doğal anlar öğrenme için kullanılabilmesi gibi, çocuk için belirlenen hedeflerin kazanımı için kimi zaman çevresel düzenleme stratejilerinden yararlanılarak ortamı düzenlemek ve yapılandırmak gerekebilir. Bu bağlamda doğal öğretim süreci, yetişkinlerin çocuğun ilgi ve liderliğini takip etmesi ve aklına o an gelenleri yapması demek değildir. Doğal öğretim süreci, gün içerisinde doğal olarak meydana gelen rutin, etkinlik ve geçiş anlarında çocuğa hangi becerilerin kazandırılacağı ve bu hedeflerin çocuğa nasıl kazandırılacağı (hangi çevresel düzenlemelerle, hangi öğretim strateji ve teknikleriyle) sistematik olarak planlanmasıdır. Çevresel düzenlemelerle kimi zaman ortam kısmen yapılandırılmış olsa da önemli olan bu sürecin çocuk için son derece doğal görünmesi gerektiğidir.

Başka bir örnek ile açıklayalım...

Hasan öğretmen, isteklerini dile getirme ve talep etme becerilerinde sınırlılık yaşayan öğrencisinin gelişimini desteklemek istemektedir. Bunun için beslenme etkinlikleri sırasında öğrencisinin yanına oturmakta ve tüm öğrencilerine su verirken, Hasan'ın talep etmesi için suyu onun ulaşamayacağı bir yere koyarak çevreyi düzenlemektedir. Hasan öğretmen, öğrencisinin eliyle suya uzanması ve **"Su."** diyerek talepte bulunmasına ilişkin ona her fırsatta model olmaktadır. Hasan öğretmen günlük planında, bu tür çevresel düzenlemelere ve öğrencisine sunacağı yardım sunma tekniklerine (ipuçları) ilişkin planlamalar yapmakta ve öğrencisinin tepkilerini (doğru tepki, yanlış tepki, tepkide bulunmama) kayıt etmektedir.

Öğretmenler olarak öğrencilerin oyun etkinliklerine seyirci kalmak istenen bir durum değildir. Bunun yerine öğretmenler, öğrencilerinin oyunlarına **“kolaylaştırıcı ya da rehber rolü”** ile katılarak öğrenciler için öğrenmeyi destekleyecek düzeyde yönlendirmelerde bulunabilirler.

Rehber rolü ile oyunun bir öğrenme ya da öğrenilen becerileri pekiştirme anına dönüştürülmesindeki en önemli ve etkili kişi öğretmendir. İki farklı ve ayrı oyun oynayan öğrencilerine ihtiyaç anında **“Haydi senin çiftliğindeki hayvanları senin yemeklerin ile besleyelim mi?”** diyerek iki çocuğun oyunlarını birleştirmesi ve onları oyuna yönlendirmesi öğretmenin **“kolaylaştırıcı ya da rehber rolüne”** verilebilecek güzel bir örnektir.

Geçiş Nedir?

Gün içerisinde günün doğal parçası olan sayısız geçiş meydana gelmektedir. Bu geçişler oldukça doğal ve öğretim için son derece etkili anlardır.

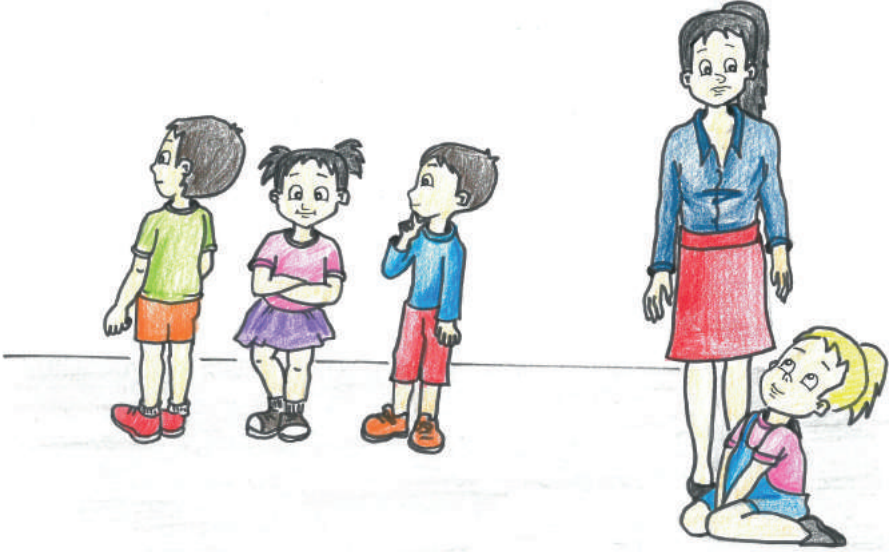
Geçiş, bir rutinden bir başka rutine ya da bir etkinlikten bir başka etkinliğe geçme süreci olarak tanımlanabilir. Örneğin; okula geliş ve sonra sınıfa geçme, serbest zaman etkinliğinden toplanma ve kahvaltıya geçme, kahvaltıdan sanat etkinliğine geçme gibi süreçler geçiş anlarıdır.

Aşağıda yer alan okul öncesi eğitim kurumlarının yarım ve tam günlük örnek programlarını incelediğimizde; okula geliş ve kıyafet değişiminden (örneğin, ayakkabı giyme) sonra sınıfa geçme anına kadar olan süreç, serbest zaman etkinliğinden (örneğin, serbest oyun) toplanma ve kahvaltıya geçiş anına kadar olan süreç ya da kahvaltıdan sonra Türkçe etkinliklerine geçme süreci, çocuklar için öğrenme fırsatlarına dönüştürebileceğiniz geçiş anlarıdır.

* Okula geliş, temizlik, sağlık kontrolü, serbest zaman etkinlikleri	08.30 – 09.45	* Okula geliş, temizlik, sağlık kontrolü, serbest zaman etkinlikleri	12.45 – 14.45
* Toplanma ve temizlik	09.45 – 10.00	* Toplanma ve temizlik	14.45 – 15.00
* Kahvaltı	10.00 – 10.15	* Kahvaltı	15.00 – 15.15
* Toplanma ve temizlik	10.15 – 10.30	* Toplanma ve temizlik	15.15 – 15.30
* Türkçe etkinlikleri	10.30 – 11.00	* Türkçe etkinlikleri	15.30 – 16.00
* Oyun etkinlikleri	11.00 – 11.30	* Oyun etkinlikleri	16.00 – 16.30
* Müzik etkinlikleri	11.30 – 11.45	* Müzik etkinlikleri	16.30 – 16.45
* Okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları	11.45 – 12.15	* Okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları	16.45 – 17.15
* Eve gidiş hazırlıkları	12.15 – 12.30	* Eve gidiş hazırlıkları	17.15 – 17.30

Bir etkinliğin bitişi ve diğer etkinliğin başlaması arasında geçen geçiş anları iyi planlanmadığı ve izlenmediğinde, çoğunlukla öğrenciler arasında karmaşaya ve pek çok problem davranışın ortaya çıkmasına neden olarak öğretim sürecini olumsuz etkileyebilmektedir.

Bu nedenle geçiş anlarının iyi bir şekilde planlanması ve izlenmesi oldukça önemlidir. İyi bir şekilde planlanan ve izlenen geçişler, öğrencilerin problem davranış sergilemesini azaltıcı rol oynayabilmektedir.

Peki rutin, etkinlik ve geçişler

neden önemli?

Çocuğun günlük yaşantısı içerisinde ve doğal ortamında (ev, okul, sınıf vb.) yer alan rutin, etkinlik ve geçişler oğrenme fırsatlarının oluşturulması için **en doğal zamanlardır.**

Çocuğun günlük yaşantısı içerisinde yer alan rutin, etkinlik ve geçişlerin etkili birer oğretim ortamı olarak kullanılması doğal oğretim sürecinin önemli özelliklerinden biridir; çünkü günlük rutin, etkinlik ve geçişler anında ortaya çıkan etkileşim zamanları çocuklara yeni becerileri oğretmek ve oğrenilen becerileri pekiştirmek için **tekrarlayıcı oğretim fırsatları** sunmaktadır. Bunun nedeni, söz konusu oğretim fırsatlarının hemen her gün olmak üzere hem gün içinde hem de ev/okul yaşantısı süresince tekrarlanan rutinlerden oluşmasıdır.

Doğal oğretim süreci; okul öncesi eğitim sınıflarında çalışan oğretmenlere rutin, etkinlik ve geçişleri oğretimde etkin bir şekilde kullanma fırsatları sunmaktadır.

Kimi zaman göz ardı ettiğimiz

rutin, etkinlik ve geçişler...

Özel gereksinimli olan çocuklar için büyük bir önem taşımaktadır; çünkü normal gelişim gösteren çocuklar günlük rutin, etkinlik ve geçişler sırasında kurdukları doğal etkileşimler sayesinde kendiliğinden öğrenip gelişme gösterebilmektedirler.

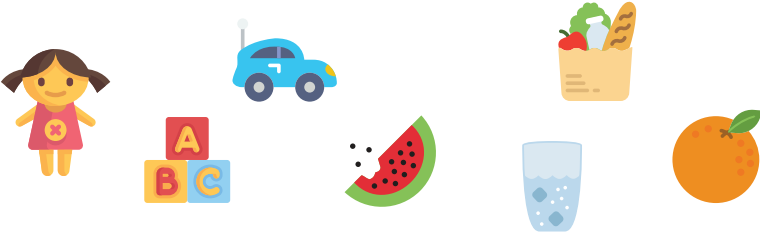
Ancak özel gereksinimli bir çocuk bu günlük rutin, etkinlik ve geçişler sırasında kurulan doğal etkileşimler yoluyla öğrenebilmek ve gelişebilmek için desteğe gereksinim duyabilmektedir.

Bu noktada günlük rutin, etkinlik ve geçişler sırasında çocukla etkileşime giren bir yetişkin, bu anları etkili bir şekilde kullanarak çocuğun gereksinim duyduğu anlarda gelişme göstermesine yardımcı olabilir.

3. Etkinlik, Nesne ya da Oyuncakların Doğal Pekiştiren Olması

Doğal öğretim sürecinde etkinlik, nesne ya da oyuncakların kendisi birer pekiştiren olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla çocuğun davranışının pekiştirilmesi doğal ortamının yani rutin, etkinlik ve geçişlerin doğal bir parçası olmalıdır.

Örneğin; suyu uygun şekilde isteyen çocuğa suyun verilmesi, oyuncacı uygun şekilde isteyen çocuğa istediği oyuncacın verilmesi, arkadaşı ile oyuncacını ya da yiyeceğini paylaşan çocuğun istediği etkinliği seğmesine fırsat verilmesi gibi sonuçlar "**doğal pekiştirenler**" olarak adlandırılmaktadır; çünkü bu etkileşimlerde çocukların elde etmeye ya da ulaşmaya çalıştığı etkinlik, nesne ya da oyuncaklar davranışları ya da hareketleri ile doğrudan bağlantılı olan ve doğal olarak ortaya çıkan pekiştirenlerdir.

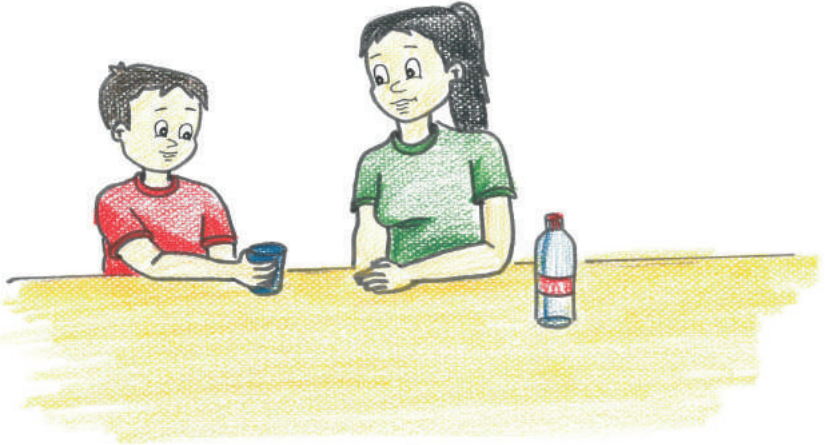
Çocukların günlük doğal yaşantısı içerisinde meydana gelen etkileşimler sırasında ilgi duydukları, elde etmeye ya da ulaşmaya çalıştıkları etkinlik, nesne ya da oyuncaklar aslında onlar için en etkili pekiştiricilerdir. Küçük çocukların motivasyonlarını artıran bu pekiştiriciler, çocuklarda öğrenmeyi destekleyici rol oynamaktadır. Örneğin; gemi ile oyun oynamak isteyen bir çocuğun isteğini "**Oyun.**" diyerek ifade ettiğinde **gemi oyuncağına ulaşması**, onun için "**Aferin, oyun dedin.**" demekten çok daha etkili bir pekiştiricidir.

Başka bir örnek ile

açıklayalım...

Asu öğretmen, dil gelişiminde sınırlılığı olan öğrencisinin gelişimini desteklemektedir. Bunun için Asu öğretmen, yemek etkinliklerinde öğrencisinin kendisinden istemesi için suyu onun erişemeyeceği bir yere koymaktadır. Öğrencisi suya baktığında **“Su mu istedin?”** demekte ve öğrencisinin **“Su.”** demesini beklemektedir. Öğrencisi beklentisini karşıladığında suyu kendisine vermektedir.

Bu örnekte “su” öğrencinin tepkisine karşılık doğal bir pekiştirici olarak kendisine sunulmuştur.

4. Genellemenin Sağlanması: Öğretimin Farklı Ortamlarda, Farklı Durumlarda ve Farklı Kişilerle Gerçekleştirilmesi

Genelleme; kazanımı gerçekleŝen beceri ya da davranışların farklı ortamlarda, farklı durumlarda (örneğin; günün farklı zamanlarında, farklı bağlam ve olaylarda) ve farklı bireylerle sergilenmesi anlamına gelmektedir.

Özel gereksinimli çocukların özelliklerini ele aldığımızda; bu çocukların yeni öğrendikleri bir beceri, kavramı ya da davranışı farklı ortamlara, kişilere ve zamana genelleme sorunları yaşadıkları görölmektedir. Doğal öğretim sürecinde çocuk için hedeflenen amaçlar doğal bağlam ve ortamlarda kazandırılacağından bu amaçların kazanımı için ayrıca zaman ayrılarak genelleme ortamı düzenlenmesi gerekmemektedir. Başka bir deyişle, doğal öğretim süreci öğretmene sınıfındaki özel gereksinimli öğrencisini pek çok farklı ortam ve durumda destekleme (genellemenin gerçekleştirilmesine ilişkin planlama yapma) imkânı sunmaktadır.

Başka bir örnek ile açıklayalım...

Burak öğretmenin sınıfında tek sözcük düzeyinde iletişim kuran bir öğrencisi vardır. Burak öğretmen, öğrencisinin sözcük dağarcığını genişletmek için belli başlı sözcükler seçmiştir ve her bir fırsatta bu sözcükleri günlük rutin, geçiş ve etkinlikler içerisinde yoğun bir şekilde kullanmaktadır. **“Aç”** bu sözcüklerden biridir. Öğrencisi artık öğrenmiş olduğu bu sözcüğü uygun olan durumlarda, sınıf dışındaki ortamlarda ve farklı kişilerle birlikte kullanabilmektedir.

